

Сак К.І.

**ІНСТИТУТ
ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА
В СИСТЕМІ ІНСТИТУТІВ
ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ**

У статті проаналізовано інститут політичного лідерства, дано його визначення і визначено його місце в системі інститутів політичної влади. Автор пропонує методіку дослідження цього феномену на його найвищому рівні.

Ключові слова: політичний інститут, політичне лідерство, система інститутів політичної влади, інститут політичного лідерства.

Постановка проблеми. Кожна політична система як і історична епоха, умовою свого існування передбачає відповідних політичних лідерів. Особливо гостро постає питання значення політичного лідера в умовах трансформаційних процесів системи. Дослідження політичного лідерства в політиці здебільшого проводились в межах політичної психології, яка робить акцент на характеристиці особистісних якостей самого лідера, характеристиці його послідовників та характері відносин політичних лідерів та їх послідовників. Україна на сьогоднішньому етапі свого розвитку знаходиться в стані «переходу» до демократії, а в такий період політична система вимагає формування ефективних політичних інститутів. Звідси і постає **актуальність** проблеми дослідження, оскільки вивчення політичного лідерства як інституту в науковій літературі практичних досліджень не є достатньо розроблений.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Найбільш розгорнутим питання політичного лідерства знаходимо у працях західних науковців Е. Богардуса і Р. Стогділла, Е. Хартлі, Г. Герта та С. Мілза, Дж. Хоманса, Дж. Хемфілла, Ф. Фідлера, А. Адлера, Г. Ласуелла, К. Ходжкінсона, А. Маслоу, Ж. Блонделя,

Дж. Ліпмана – Блюма. Серед російських і українських – у В. Амеліна, Е. Баталова, А. Пригожина, М. Афанасьєва, Н. Піщуліна, С. Сокола, Д. Видріна, Б. Кухти, М. Михальченка, А. Пахарєва, Л. Шкляра, Ф. Рудича.

Метою статті є аналіз інституту політичного лідерства в системі інститутів політичної влади.

Для дослідження заданої проблематики, на нашу думку доцільно використовувати неоінституційний підхід. Оскільки ця методологія дозволяє нам враховувати як формальні так і неформальні аспекти аналізу. У політичній науці поняття «інституту» розглядається: як комплекс формальних і неформальних принципів, норм, правил, що обумовлюють і регулюють діяльність людини в політичній сфері; як політична організація чи установа, певним чином організоване об'єднання людей та чи інша політична структура; як тип політичної поведінки, що виражається в певній системі колективних дій, процедурі, механізмі [1;10]. Наприклад Аргентинський політолог Г. О'Доннелл розумів інститути як «колективну дію з управління, лібералізації і розширенню поля індивідуальних дій, що упорядковують зразки взаємодії» [3] Політичні інститути є певною реакцією на соціальну потребу та її задоволення через спільну діяльність суб'єктів. З цієї точки зору політичні інститути – це досить складна структурно-функціональна система, яка включає в себе стандарти поведінки, ціннісно-нормативну систему, ресурсний потенціал статусно-рольовий компонент, систему санкцій і контролю тощо, які пов'язані насамперед з досягненням, реалізацією та розподілом політичної влади.

Загалом, під поняттям «лідерство», ми розуміємо, взаємодію лідерів і послідовників. Складовими частинами цього поняття, які потрібно виділити – це здатність лідера оцінювати ситуацію, знайти правильне рішення, впливати на людей з метою мобілізації їх на виконання будь-якого рішення. Політичне лідерство – це способи реалізації політичної влади. Також, політичне лідерство – це один із

типів лідерства і водночас вищий рівень лідерства загалом, оскільки воно відображає політико-владні відносини, фіксує ці відносини між суб'єктом і об'єктом політики на вершині політичної ієрархії. Для політичного лідера характерним є особистісний вплив лідера на політичну активність та поведінку громадян. Політичний лідер – це, насамперед, особистість [2;172-175].

Потрібно зазначити, що ми розрізняємо такі рівні лідерства: 1) лідерство в малій групі. У лідера цього рівня організуючу роль грають, в першу чергу, особисті якості, наприклад, здатність брати на себе відповідальність і приймати рішення; 2) лідерство громадського руху (організації, політичної партії). 3) лідерство регіонального рівня; 3) лідерство державного масштабу. На будь-якому з цих рівнів роль лідера практично однозначна. Політичне лідерство безпосередньо пов'язане з владними відносинами, які можна визначити як суб'єктно-об'єктні. Політичну владу також визначимо як відносини між людьми, між особистістю та політичними інститутами, між соціальними групами, державами тощо, які також полягають у тому, що одна сторона здійснює вплив на іншу, використовуючи при цьому різні ресурси, в тому числі і примус. Суб'єкт влади, ми визначаємо як «все те і ті, хто володіє всією повнотою впливу на об'єкт», «хто приймає рішення і несе основну відповідальність за ці рішення». Об'єкт влади, в нашому розумінні, це «все те і ті, хто виконує рішення та розпорядження суб'єкта». Суб'єктами політичної влади виступають: держава та її інститути, політична еліта та політичні лідери, політичні партії і організації тощо. Розглядаючи політичне лідерство крізь призму суб'єктів політичної влади, нашу увагу ми приділяємо найвищому рівню політичного лідерства – загальнодержавному, де найважливішим носієм влади та тим хто її реалізує, на нашу думку, є президент. Ми вважаємо що в такому випадку потрібно спиратись на визначення політичного лідерства, запропоноване російським вченим А. Пригожиним, який визначив політичне

лідерство як сукупність норм, правил у процесі висунення «першої особи» в структурі влади та здійснення владних повноважень [4;85-112]. Оскільки ми розглядаємо політичне лідерство як політичний інститут, то ми вважаємо, що потрібно визначити місце і роль цього інституту в системі інститутів політичної влади. Систему інститутів політичної влади ми визначаємо як організовану та впорядковану сукупність установ, організацій та посадових осіб, які є акторами політичної діяльності. Систему інститутів політичної влади складають:

1. політичні інститути, які є уособленням влади, або її безпосередніми носіями: держава, інститут президентства, інститут парламентаризму, інститут місцевого самоврядування;
2. політичні інститути, які борються за владу (наприклад, політичні партії) або гарантують її легітимність (наприклад, Конституційний суд);
3. інститут політичного лідерства який забезпечує людським ресурсом кожен з вищевказаних інститутів.

Таким чином, ми можемо розглядати політичне лідерство крізь призму суб'єктів і крізь призму інститутів політичної влади. В обох випадках політичне лідерство відіграє важливу роль у здійсненні політичної влади. На найвищому рівні – рівні, загальнодержавному в обох випадках, одну з важливих ролей відіграє – президент. Президент є представником інтересів всього суспільства та тим, хто реалізує владу в суспільстві в цілому.

Для того, щоб здійснити аналіз інституту політичного лідерства на рівні президентів, ми вважаємо доречним використовувати методику вимірювання сили президентів М. Шугарта і Дж. Кері, котрі в своїх дослідженнях застосували простий інтервальний метод. Вчені поділили повноваження президента на дві групи: законодавчі та незаконодавчі [5]. Ми пропонуємо дещо її модифікувати і хочемо запропонувати власну систему індикаторів вимірювання сили інституту політичного лідерства на рівні президентів. Наші індикатори виглядають наступним чином:

1. Право вето.

2. Право видавати нормативно-правові акти що мають силу закону.
3. Підпорядкування виконавчої влади.
4. Розпуск парламенту.
5. Представлення країни на міжнародній арені, підписання міжнародних договорів.
6. Кількість термінів (підряд) особа перебуває на посаді президента.

Ми значно спростили систему індикаторів запропоновану Дж. Кері та М. Шгартом. Ця методика застосовується лише для вимірювання сили інституту політичного лідерства на рівні президентів у республіках з президентською або змішаною формами правління. Оскільки, на кожному рівні інститут політичного лідерства виконує різний обсяг функцій та формується по-різному. Для підрахунку повноважень потрібно аналізувати Основний Закон держави де закріплюються основні повноваження президента. Оскільки ми використовуємо неоінституційний підхід, то додали індикатор, який не вимірюється на основі Основного Закону, а вимірюється на основі реальної практики – кількості термінів (підряд) особа перебуває на посаді президента, що вказує на те, наскільки сильно встановився інститут політичного лідерства на рівні президента і індикатор спрацьовує тоді, коли особа перебувала на посаді більше одного разу.

Підрахунок індикаторів відбувається просто, якщо індикатор спрацьовує, то ми ставимо 1, якщо ні або повноваження є значно обмеженими, то ставимо 0, і в кінці сумуємо кількість балів. Якщо сума балів дорівнює від 0-2, то ми можемо говорити про слабкий інститут, якщо від 2-4, то це за силою є середнім інститутом, якщо від 5-6, то це сильний інститут. Таким чином, ми отримаємо відображення сили інституту політичного лідера на рівні президента у його формальному аспекті.

Наступний аспект, який потрібно враховувати при дослідженні інституту політичного лідерства – це результати соціологічних досліджень громадської думки. Найбільш поширеними є дослідження громадської думки шляхом соціологічного опитування. Це дасть нам змогу побачити ставлення до інституту

політичного лідерства зі сторони суспільства і дасть змогу побачити підтримку та ставлення до інституту політичного лідерства на рівні президентів зі сторони його послідовників, в нашому випадку послідовники – суспільство в цілому.

Висновки. Виходячи з неоінституційного підходу, який включає в себе два важливі аспекти формальний і неформальний, які дозволяють врахувати важливі моменти у формуванні інституту політичного лідерства, ми пропонуємо розглядати інститут політичного лідерства в двох аспектах: як інститут, що забезпечує взаємодію особистості і її послідовників; що діє на формальних та неформальних засадах і охоплює суб'єктно-об'єктні відносини, і як суб'єкт політичної влади, який її реалізує в залежності на якому рівні знаходиться політичне лідерство. Як приклад, ми показали застосування методики аналізу типу лідерства та його ефективності за спрощено системою індикаторів, при аналізі інституту президентства як найвищого рівня реалізації політичного лідерства в країні. До визначеної нами методології дослідження ми акцентували на ефективність використання соціологічних досліджень громадської думки та модифікованої системи індикаторів Дж. Кері та М. Шугарта.

Список використаної літератури:

1. Институциональная политология: Современный институционализм и проблемы политической трансформации России/ред. С.В. Патрушев. М.: ИСПИ РАН, 490с.
2. Куппаева Б.Т. Концептуальный опыт осмысления феномена политического лидерства: – Алматы, 2011.592с.
3. О'Донелл Г. Делегативная демократия [Электронный ресурс] / Гильермо О'Донелл – Режим доступа до ресурсу: <http://old.russ.ru/antolog/predely/2-3/dem01.htm>.
4. Пригожин А.Н. Осмысление механизма политического лидерства // Общественные науки. – 1989. - № 2. – С. 85-112

5. Shugart M.S. Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics [Електронний ресурс] / Shugart M.S, Carey J.M. // Cambridge: Cambridge University Press. – 1992. – Режим доступу до ресурсу: http://www.beckshop.de/fachbuch/les_eprobe/9780521429900_Excerpt_001.pdf.

Sakh K.I - Student of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odessa National University named after I.I. Mechnikov.

Analysis of the Institute of Political Leadership in the system of institutions of political power

Leadership as a phenomenon of social life is universal as it can be in any sphere of human life. It can also exist at several levels from a small group to a nationwide level. Any political system as a historical epoch in terms of their existence requires appropriate political leaders, especially acute question of a political leader in terms of transformation processes of the system.

The study of political leadership in politics mainly conducted within political psychology, which focuses on the characteristics of the personality of the leader, his followers and the characteristics of the relationship of political leaders and their followers. Ukraine at this stage of its development is in a state of "transition" to democracy, and during this period the political system requires the formation of effective political institutions. Therefore, this issue is relevant because the study of political leadership as an institution in the scientific literature, case studies are not sufficiently developed. In this article the analysis institute political leadership institutions in the system of political power. The author defined the concept of the institute of political leadership, which, in his opinion, should be considered in two aspects: as an institution that provides the interaction of the individual and the masses on a formal and informal basis and covers subject-object relations, and as a subject of political power, which it implements depending on which level is political leadership. In his research, the author relies on the methodology of neo-

institutionalism and suggests using it in combination with the method of indicators and the method of sociological research, since it allows to take into account both formal and non-formal aspects of the research. Such a complex, in the opinion of the author, is appropriate to use in the study of political leadership at its highest level - nationwide, specifically at the level of presidents. In analyzing this problem the researcher relied according to both western and Russian and Ukrainian scientists.

Key words: *political institute, political leadership, system of institutes of political power, institute of political leadership.*

*Рекомендовано до друку –
к політ. н., доцентом Глебовим С. В.*

Стаття надійшла в редакцію 29.01.2018.